

Sygn. akt III AUa 1920/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 września 2016 r.

Sąd Apelacyjny - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Małgorzata Gerszewska
Sędziowie:	SSA Aleksandra Urban SSA Iwona Krzeczowska - Lasoń (spr.)
Protokolant:	stażysta Sylwia Gruba

po rozpoznaniu w dniu 28 września 2016 r. w Gdańsku

sprawy D. P.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o prawo do renty socjalnej

na skutek apelacji D. P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku VIII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 14 lipca 2014 r., sygn. akt VIII` U 374/13

1. zmienia zaskarżony wyrok i przyznaje D. P. prawo do renty socjalnej od dnia 1 listopada 2012 roku na stałe;
2. nie stwierdza odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji;
3. zasądza od pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. na rzecz D. P. kwotę 30,00 (trzydzieści 00/100) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu za II instancję.

SSA Aleksandra Urban SSA Małgorzata Gerszewska SSA Iwona Krzeczowska - Lasoń

Sygn. akt III AUa 1920/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 30 stycznia 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. odmówił ubezpieczonej D. P. prawa do renty socjalnej, ponieważ komisja lekarska ZUS orzeczeniem z dnia 29 stycznia 2013 r. uznała, że nie jest ona całkowicie niezdolna do pracy.

Ubezpieczona odwołała się od powyższej decyzji wskazując na naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 4 ustawy o rencie socjalnej poprzez nieprawidłową jego wykładnię oraz niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych, w szczególności niewzięcie pod uwagę kopii opinii psychologicznej z dnia 19 listopada 2012 r. oraz zaświadczenia nr (...), wskutek czego nieprawidłowo ustalono stan faktyczny.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Gdańsku - VIII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 14 lipca 2014 r. w sprawie VIII U 374/13 oddalił odwołanie.

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i rozważania Sądu pierwszej instancji. Ubezpieczona D. P., ur. (...), ukończyła szkołę podstawową, gimnazjum oraz Szkołę Specjalną Przynoszącą do Pracy w S.. Orzeczeniem Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w K. z dnia 7 września 2013 r. została zaliczona do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, z przyczyną niepełnosprawności 01-U. Orzeczenie wydano do dnia 30 września 2016 r. Ustalony stopień niepełnosprawności datuje się od dnia 10 marca 2009 r., zaś niepełnosprawność istnieje od dzieciństwa. Dnia 20 listopada 2012 r. ubezpieczona wniosła o przyznanie prawa do renty socjalnej. Lekarz orzecznik ZUS, jak i komisja lekarska ZUS uznali, że nie jest ona całkowicie niezdolna do pracy. W dniu 30 stycznia 2013 r. organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję. Biegli sądowi psycholodzy i psychiatry rozpoznali u ubezpieczonej upośledzenie umysłowe stopnia lekkiego w dolnej granicy, osobowość niedojrzałą, bierno – zależną. Ubezpieczona nie jest całkowicie niezdolna do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia lub w trakcie nauki w szkole przed ukończeniem 25 roku życia.

Sąd Okręgowy w rozważaniach prawnych odniósł się do art. 4 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 982 ze zm.) w zw. z art. 12 i 13 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.) wskazując, że z opinii biegłych sądowych wynika w sposób nie budzący wątpliwości, iż ustalony stan zdrowia ubezpieczonej przed 18 rokiem życia i przed ukończeniem nauki szkolnej nie czynił jej całkowicie niezdolną do pracy. Ubezpieczona jest zdolna do wykonywania prostych prac i przyuczenia się do ich wykonywania. Nie wystąpiły u niej okoliczności zdrowotne, które uzasadniałyby obniżenie potencjału intelektualnego w latach 2006 – 2009. Ubezpieczona nie zdradza objawów psychotycznych, nie ma zaburzeń świadomości, napęd psychomotoryczny pozostaje w normie. Od dzieciństwa ujawniała opóźniony rozwój umysłowy, jednakże nie była leczona specjalistycznie i nie otrzymywała leków stymulujących OUN i usprawniających intelekt, wymaga kontynuacji stymulacji funkcji poznawczych, terapii zajęciowej, aktywizacji życiowej. Ubezpieczona nie zgodziła się z opiniami biegłych psychologa i psychiatry i dlatego Sąd Okręgowy wyznaczył biegłych psychologa i psychiatrę w innym składzie, którzy również stanowczo i jednoznacznie uznali, iż nie jest ona całkowicie niezdolna do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia lub w trakcie nauki w szkole przed ukończeniem 25 roku życia. Z przytoczonych względów na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. w związku z cytowanymi przepisami Sąd Okręgowy orzekł, jak w wyroku.

Apelację od wyroku wywiodła ubezpieczona zaskarżając go w całości i zarzucając mu błędne ustalenie stanu faktycznego i niewyjaśnianie wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

W związku z powyższym wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku w całości

i przyznanie prawa do renty socjalnej, ewentualnie jego uchylenia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu apelacji skarżąca wskazała, że nieprawdziwe jest zawarte w uzasadnieniu wyroku stwierdzenie, iż nie kwestionowała rozpoznania dokonanego przez biegłych. Co więcej biegli sądowi w opiniach uzupełniających z dnia 1 października 2013 r. oraz dnia 28 października 2013 r. nie odnieśli się do jej zastrzeżeń. Apelująca odniosła się również do wystąpienia okoliczności zdrowotnych, które uzasadniały obniżenie potencjału intelektualnego w latach 2006-2009. Podniosła również, że odbyła w Szkole Specjalnej Przystosobiającej do Pracy w S. maksymalnie wydłużony cykl nauki, jednakże - co należy wyraźnie podkreślić - ze względu na brak postępów w nauce Rada Pedagogiczna uznała, że dopuszczenie jej do końcowego egzaminu zawodowego jest niecelowe. W efekcie ubezpieczona nie zdała końcowego egzaminu zawodowego, co Sąd I instancji pominął.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonej, w świetle uzupełnionego przez Sąd II instancji materiału dowodowego, zasługiwała na uwzględnienie.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku rozpocząć wypada od stwierdzenia, że uregulowane przepisami ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 982 ze zm.) świadczenie nie jest świadczeniem z ubezpieczeń rentowych, lecz z zabezpieczenia socjalnego. Jego celem jest kompensowanie braku możliwości uzyskania przez wymienione w art. 2 ustawy podmioty (przede wszystkim przez osoby posiadające obywatelstwo polskie, zamieszkujące i przebywające na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej) renty z powszechnego systemu ubezpieczeń społecznych wobec niemożności spełnienia - poza niezdolnością do pracy - przesłanek nabycia prawa do tego świadczenia (w zakresie stażu ubezpieczeniowego i momentu powstania niezdolności do pracy ocenianego w relacji do ostatniego zatrudnienia) z uwagi na powstanie owej niezdolności przed wejściem danej osoby na rynek pracy. Tak określona funkcja renty socjalnej zdeterminowała sposób ukształtowania przez ustawodawcę w art. 4 ust. 1 powołanego aktu warunków przyznania przedmiotowego świadczenia. Przepis ten statuuje dwa kryteria nabycia przez osobę pełnoletnią prawa do renty socjalnej, a mianowicie całkowitą niezdolność do pracy oraz zaistnienie tejże niezdolności z powodu naruszenia sprawności organizmu powstałego przed ukończeniem przez wnioskodawcę 18 roku życia albo w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej przed ukończeniem 25 roku życia albo w trakcie studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej. Samo pojęcie niezdolności do pracy i jej rodzaje (wraz z przesłankami orzekania o niej) zdefiniowane zostały w art. 12 oraz art. 13 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2016 r. poz. 887 ze zm.; dalej ustawa o emeryturach i rentach z FUS), do którego odsyła art. 5 pkt 1 i art. 15 ustawy o rencie socjalnej. W myśl powołanych przepisów niezdolną do pracy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu, przy czym niezdolność jest całkowita, gdy oznacza utratę możliwości wykonywania jakiejkolwiek pracy, tj. w innych warunkach niż specjalnie stworzone na stanowisku pracy odpowiednio przystosowanym do stopnia i charakteru naruszenia sprawności organizmu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2000 r., II UKN 134/00, OSNAPiUS 2002 nr 15, poz. 359) i częściowa, gdy ogranicza się do utraty w znacznym stopniu zdolności do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji. Ustawodawca odróżnia zatem dwa aspekty niezdolności do pracy, tj. ekonomiczny (obiektywne pozbawienie danej osoby możliwości zarobkowania w drodze wykonywania jakiejkolwiek pracy lub pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji) oraz biologiczny (stan organizmu dotkniętego schorzeniem naruszającym jego sprawność). Dopiero koniunkcja tych dwóch elementów pozwala na uznanie danej osoby za niezdolną do pracy. W konsekwencji nie oznacza niezdolności do pracy niemożność wykonywania zatrudnienia spowodowana innymi przyczynami niż naruszenie sprawności organizmu i odwrotnie - nie jest ową niezdolnością biologiczny stan kalectwa lub choroby nieimplikujący wskazanych wyłączeń lub ograniczeń w świadczeniu pracy (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2004 r., II UK 167/03, OSNP 2004 nr 18, poz. 320; z dnia 14 czerwca 2005 r., I UK 278/04, LEX nr 375618; z dnia 18 maja 2006 r., II UK 156/05, LEX nr 1001299; z

dnia 3 grudnia 2008 r., I UK 54/08, LEX nr 1001284; z dnia 8 czerwca 2010 r., II UK 399/09, LEX nr 611421 i z dnia 24 sierpnia 2010 r., I UK 64/10, LEX nr 653663).

W rozpoznawanej sprawie, dla oceny kwestii całkowitej niezdolności do pracy niewątpliwie istotna jest także zdolność do pełnienia ról społecznych, ale przede wszystkim w środowisku pracy. Bez zachowania tej zdolności, nawet przy prawidłowym funkcjonowaniu w rodzinie i w szkole, nie sposób twierdzić o zachowanej zdolności do pracy. Inaczej rzecz ujmując, przy stwierdzonym u wnioskodawczynie upośledzeniu umysłowym - rozstrzygnięcie w kwestii niezdolności do pracy wymaga przede wszystkim rozważenia, czy znaczne deficyty w zakresie pamięci warunkujące możliwość uczenia się, zaburzenia myślenia abstrakcyjnego i przyczynowo-skutkowego, nie stanowią przeszkody w podjęciu pracy innej niż w warunkach chronionych. Należy bowiem mieć na uwadze to, że zachowanie zdolności do pracy w warunkach określonych w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych nie stanowi przeszkody do orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy w myśl art. 13 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2011 r., I UK 368/10, LEX nr 829094).

Podkreślenia wymaga, że o całkowitej niezdolności do pracy można mówić jedynie wówczas, gdy nastąpiła utrata zdolności do wykonywania jakiejkolwiek pracy. Powyższe szczegółowo wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 marca 2006 r., II UK 98/05, OSNP 2007/5-6/77 wskazując, że przy analizie pojęcia „całkowitej niezdolności do pracy” należy brać pod uwagę zarówno kryterium biologiczne (stan organizmu dotkniętego schorzeniami naruszającymi jego sprawność w stopniu powodującym całkowitą niezdolność

do jakiejkolwiek pracy), jak i ekonomiczne (całkowita utrata zdolności do zarobkowania wykonywaniem jakiejkolwiek pracy). Osobą całkowicie niezdolną do pracy w rozumieniu art. 12 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest więc osoba, która spełniła obydwa te kryteria, a więc jest dotknięta upośledzeniem zarówno biologicznym, jak i ekonomicznym (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 2004 r., I UK 28/04, LEX nr 979161). Sąd Najwyższy wskazał, że w orzecznictwie przyjmuje się również (wyrok z dnia 5 lipca 2005 r.,

I UK 222/04, LEX nr 989232), że decydującą dla stwierdzenia niezdolności do pracy jest utrata możliwości wykonywania pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu przy braku rokowania odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu. Gdy więc biologiczny stan kalectwa lub choroba nie powodują naruszenia sprawności organizmu w stopniu mającym wpływ na zdolność do pracy dotychczas wykonywanej lub innej mieszczącej się w ramach posiadanych lub możliwych do uzyskania kwalifikacji, to brak jest podstaw do przyznania prawa do renty socjalnej.

Decydujące znaczenie dla prawidłowego zastosowania w niniejszej sprawie prawa materialnego (art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej w związku z art. 12 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) miało zatem dokonanie niezbędnych ustaleń faktycznych, a ściślej wyjaśnienie, czy z medycznego punktu widzenia, mając na uwadze wyniki badań psychologicznych i psychiatrycznych wykonanych po ukończeniu przez ubezpieczoną 18 lat wnioskodawczynie jest całkowicie niezdolna do pracy, trwale lub okresowo oraz czy przy osiągnięciu formalnej dorosłości (pełnoletniości) ubezpieczona jest w stanie, pomimo stwierdzonego upośledzenia umysłowego, z uwzględnieniem deficytów psychologicznych i ewentualnie psychiatrycznych - przyjąć na siebie odpowiedzialność za staranne i terminowe wykonywanie w pracy powierzonych jej zadań, choćby były one najprostsze, czyli czy ubezpieczona jest psychicznie, umysłowo, mentalnie, intelektualnie a nie tylko fizycznie zdolna do podjęcia i wykonywania w stosunku pracy regulowanego kodeksem pracy na ogólnym rynku pracy.

Sąd Okręgowy oddalając odwołanie oparł się na wyniku postępowania dowodowego z opinii biegłych sądowych psychologów i psychiatrów, którzy rozpoznali u ubezpieczonej upośledzenie umysłowe stopnia lekkiego w dolnej granicy, osobowość niedojrzałą, bierno – zależną, uznając, że względu na stan psychiczny wnioskodawczynie nie jest całkowicie niezdolna do pracy. Uzasadnienie opinii biegłych, zostało przez Sąd pierwszej instancji uznane za wystarczające i przekonujące.

Ubezpieczona (ubiegająca się o rentę socjalną) twierdziła, że posiadane przez nią cechy osobowościowe uniemożliwiają jej wykonywanie jakiejkolwiek pracy. Nadmiar nowych niespodziewanych sytuacji obniża jej możliwość sprawczego działania i powoduje oczekiwanie na pomoc ze strony dorosłych, nie jest w stanie różnicować

emocji jakim jest poddawana ze strony otoczenia, nie posiada umoejtności prowadzenia interakcji z otoczeniem, przenosić teorii w praktyczne działanie, a każda nowa sytuacja powoduje u niej napięcie i bierność. Powyższe twierdzenia faktyczne ubezpieczonej miały zostać potwierdzone (udowodnione) w następstwie przeprowadzenia zgłoszonych przez nią dowodów osobowych i nieosobowych.

Z przeprowadzonych w postępowaniu przez Sądem Okręgowym nie wynika, aby biegli dokonali ustaleń - nawet w wyniku wywiadu z ubezpieczoną i jej matką podczas jej badań - jak funkcjonuje ona w Szkole Specjalnej Przesposabiającej do Pracy, jak przebiega jej przygotowanie do podjęcia pracy zarobkowej na otwartym rynku pracy, czy faktycznie potrafi pracować, zwłaszcza w zespole we współpracy z innymi pracownikami, i czy potrafi wykonywać polecenia (wszak praca podporządkowana polega między innymi na wykonywaniu poleceń przełożonych).

W ocenie Sądu Odwoławczego Sąd pierwszej instancji dokonując oceny dowodu z opinii biegłych pominął wnioski biegłej psycholog B. Ł., która oceniając całościowo funkcjonowanie wnioskodawczynie w sferze poznawczej, emocjonalnej i społecznej uznała, że może ona wykonywać proste czynności zawodowe w warunkach pracy chronionej (k 35 a.s.). Niewyjaśnienie rozbieżności pomiędzy wnioskami tej biegłej z pozostałymi biegłymi opiniującymi w sprawie przed Sądem Okręgowym, powoduje, że dokonane przez ten Sąd istotne ustalenia faktyczne pozostają w sprzeczności ze zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym. Sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego zachodzi wtedy, gdy powstaje dysharmonia między materiałem zgromadzonym w sprawie, a konkluzją, do jakiej dochodzi sąd na podstawie tego materiału.

Z uwagi na wadliwość procedowania Sądu Okręgowego, Sąd II instancji w trybie art. 382 k.p.c. uzupełnił postępowanie dowodowe poprzez dopuszczenie dowodu z zeznań świadka W. P. na okoliczność rzeczywistego funkcjonowania wnioskodawczynie w życiu rodzinnym i społecznym oraz z nowej opinii sądowo - lekarskiej Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w G. (dalej: (...)) w G.. W rozpoznawanej sprawie o rentę socjalną, uzależnioną od stanu zdrowia skorzystanie z możliwości zasięgnięcia opinii WOMP było celowe, gdyż zaistniała potrzeba wyjaśnienia rozbieżności pomiędzy wydanymi w sprawie opiniami biegłych lekarzy.

Sąd Apelacyjny na podstawie opinii WOMP z dnia 29 stycznia 2016 r. z udziałem: psychiatry, specjalisty medycyny pracy oraz psychologa klinicznego ustalił, że u wnioskodawczynie rozpoznano: upośledzenie umysłowe na pograniczu upośledzenia lekkiego i umiarkowanego, znaczne deficyty w zakresie pamięci warunkujące możliwość uczenia się, zaburzenia myślenia abstrakcyjnego i przyczynowo-skutkowego, osobowość emocjonalnie niedojrzała oraz wadę wymowy. Mając na uwadze wyniki badań psychologicznych i psychiatrycznych wykonanych po ukończeniu przez wnioskodawczynię 18 lat oraz przeprowadzonych w WOMP w G. jest ona trwale całkowicie niezdolna do pracy. Przy osiągnięciu formalnej dorosłości (pełnoletniości) wnioskodawczynie nie jest w stanie przyjąć na siebie odpowiedzialności za staranne i terminowe wykonywanie w pracy powierzonych jej zadań, czyli wnioskodawczynie nie jest zdolna do podjęcia i wykonywania pracy na ogólnym rynku pracy. Może wykonywać proste czynności jedynie w warunkach pracy chronionej, czyli na stanowisku pracy dostosowanym do istniejących dysfunkcji psychiatryczno - psychologicznych. Rozpoznane schorzenia psychiatryczno-psychologiczne wnioskodawczynie rzutują na jej zdolność do wykonywania pracy. Wnioskodawczynie ujawnia znaczne deficyty w zakresie pamięci warunkujące możliwość uczenia się, zaburzenia myślenia abstrakcyjnego i przyczynowo-skutkowego, co powoduje, iż może wykonywać pracę wyłącznie w warunkach chronionych. Właściwa realizacja procesu pracy na stanowisku w normalnych warunkach zatrudnienia wymaga od pracownika nie tylko odpowiednich sprawności fizycznych, ale również umiejętności psychologicznych, wyrażających się m.in. zdolnością do wymiany informacji z otoczeniem (pracodawcą, współpracownikami) oraz właściwego rozumienia informacji, niezbędnych do wykonywania czynności służbowych (m.in. zawartych w obowiązujących instrukcjach, procedurach ustnych i pisemnych czy poleceniach zwierzchników). Dokumentacja sprawy i wykonane badania specjalistyczne wskazują, że wnioskodawczynie od dziecka nie radzi sobie z realizacją podstawowych funkcji życiowo-społecznych. Dotychczasową edukację realizowała wyłącznie w systemie szkół specjalnych, ponieważ nie radziła sobie w normalnym systemie nauczania. Wnioskodawczynie nigdy nie pracowała zawodowo. Z powodu upośledzenia umysłowego ma orzeczony umiarkowany stopień niepełnosprawności. Nie wykazuje inicjatywy w kontaktach z otoczeniem, ani z własnej woli nie podejmuje oczekiwanych od niej czynności - w domu rodzinnym wykonuje proste prace porządkowe pod nadzorem bliskich. Nawet zabiegi higieniczne wykonuje

wtedy, kiedy zostanie zmobilizowana przez członków rodziny. Skoro wnioskodawczyni nie radzi sobie z prostymi obowiązkami domowymi, tym bardziej nie będzie w stanie sprostać dużo bardziej złożonym obowiązkom służbowym, a także odpowiedzialności materialnej i niematerialnej, związanej z wykonywaniem pracy w normalnych warunkach zatrudnienia. Fakt uczęszczania przez wnioskodawczynię od dziecka do szkół specjalnych oznacza, że jej rozwój, szczególnie intelektualny, znacznie odbiegał od rozwoju rówieśników. Wyniki badania psychologa WOMP ujawniły istnienie u wnioskodawczyni deficytów w zakresie pamięci warunkujące możliwość uczenia się, zaburzenia myślenia abstrakcyjnego i przyczynowo- skutkowego. Wynikiem tego jest szybkie zapominanie przez nią przyswojonych informacji i poleceń, a zatem nie będzie ona w stanie samodzielnie wykonać powierzonych obowiązków służbowych bez stałego nadzoru i kontroli osób trzecich. Takie możliwości wykonywania pracy nie występują w normalnych warunkach zatrudnienia, lecz w warunkach chronionych czyli specjalnie dostosowanych do dysfunkcji i schorzeń osoby, która ma tę pracę wykonywać. Dotychczasowy przebieg schorzenia wnioskodawczyni oraz możliwości i prognozy jego leczenia (schorzenie występujące od dzieciństwa) pozwala domniemywać, że nie zostanie przywrócona pełna sprawność organizmu, niezbędna do wykonywania pracy.

Organ rentowy w zastrzeżeniach do ww. opinii sądowej przedstawił szereg zarzutów kwestionując między innymi ustalony stopień upośledzenia umysłowego oraz trwałość całkowitej niezdolności.

W opinii uzupełniającej z dnia 30 czerwca 2016 r. specjalista psycholog obszernie wyjaśniła, że dokonując oceny poziomu intelektualnego wnioskodawczyni oparła się na danych uzyskanych podczas badania i informacjach zawartych w przedstawionej dokumentacji lekarskiej - analiza tych danych jednoznacznie wskazała, że stan psychologiczny wnioskodawczyni systematycznie się pogarsza. O uznaniu wnioskodawczyni za osobę całkowicie niezdolną do pracy przemawia: obecność u niej znacznych deficytów w zakresie pamięci i uczenia się, niemożność skupienia się dłużej na jednej czynności, jej niezdolność do uczenia się nowych umiejętności (np. w trakcie nauki zawodu w specjalnej szkole zawodowej nie nabyła trwałych umiejętności przygotowywania posiłków i nie potrafi ich przygotować w życiu codziennym, tym bardziej nie wykona tych czynności w miejscu pracy); ograniczona zaradność osobista, wyrażająca się jedynie w wykonywaniu codziennych czynności z zakresu samoobsługi (mycie, ubieranie, jedzenie) z nadzorem i pomocą ze strony rodziny; bardzo niski poziom umiejętności interpersonalnych wnioskodawczyni, brak bliższych relacji społecznych z rówieśnikami, mimo wieloletnich wysiłków podejmowanych przez rodziców w celu podtrzymywania takich relacji; niski poziom umiejętności społecznych (brak zdolności do samodzielnego przemieszczania się poza własne miejsce zamieszkania, nieumiejętność samodzielnego korzystania z komunikacji miejskiej, brak znajomości wartości pieniądza); obecność trwałych deficytów psychiatryczno-psychologicznych u wnioskodawczyni, wynikających z ograniczeń intelektualnych, nie zmniejszających się mimo prowadzenia wieloletniej, intensywnej stymulacji (opieka psychologiczna, pedagogiczna i logopedyczna, udział w WTZ, uczęszczanie do szkoły przygotowującej do podjęcia zatrudnienia przez osoby z upośledzeniem umysłowym, trening pracy pod nadzorem trenera); brak wyuczonych umiejętności, pozwalających na podjęcie samodzielnej pracy.

W opinii uzupełniającej specjalista z zakresu medycyny pracy wyjaśniła, jakie przesłanki zdecydowały o orzeczeniu u wnioskodawczyni trwałej całkowitej niezdolności do pracy, a mianowicie: potwierdzone w badaniach i w dokumentacji medycznej zaburzenia pamięci, ograniczona zdolność do uczenia się, brak odpowiedzialności i samodzielności wnioskodawczyni w codziennym funkcjonowaniu oraz związana z tym konieczność prowadzenia nadzoru osób trzecich nad jej działaniami, które to cechy uniemożliwiają wykonywanie przez wnioskodawczynię obowiązków służbowych na ogólnym rynku pracy w sposób samodzielny, rzetelny i odpowiedzialny.

Zdaniem specjalistów psychiatry i psychologa WOMP dysfunkcje psychiatryczno-psychologiczne wnioskodawczyni pogłębiają się, co wbrew twierdzeniu ZUS, pozwala wnioskować o braku szans na poprawę stanu zdrowia, a tym samym o trwałości niezdolności do pracy. Orzeczenie całkowitej niezdolności do wykonywania pracy na ogólnym rynku pracy nie stanowi bariery w podjęciu przez wnioskodawczynię pracy w warunkach chronionych, czyli dostosowanych do możliwości zdrowotnych - przeciwnie - stworzenie odpowiednich warunków pracy na

chronionym stanowisku pracy pozwoli jej rozwijać umiejętności w zakresie jej ograniczonych możliwości psychiczno-psychologicznych oraz osiągnąć osobistą satysfakcję, a także korzyści finansowe z wykonywanej pracy.

W ocenie WOMP, to nie orzeczenie całkowitej niezdolności do pracy, lecz błędne uznanie wnioskodawczyni za zdolną do wykonywania pracy na ogólnym rynku pracy (której to zdolności nie posiada) skazuje wnioskodawczynię na wykluczenie zawodowe i środowiskowe. Nie istnieje także możliwość przywrócenia wnioskodawczyni niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji - przeciwnie - przeprowadzone badania i dokumentacja lekarska wskazują, że jej sprawność psychiczno-psychologiczna systematycznie się pogarsza, co stanowiło przesłankę do orzeczenia o trwałości niezdolności do pracy.

WOMP w G. podzielił stanowisko ZUS, że wnioskodawczyni powinna podejmować aktywność zawodową w formie nabywania umiejętności pod nadzorem trenera czyli wykonywać pracę w warunkach chronionych, tym bardziej że jest osobą młodą. Nie zmienia to jednak faktu, że zdolność do podjęcia przez wnioskodawczynię pracy jedynie w warunkach chronionych oznacza brak zdolności do pracy na ogólnym rynku pracy, czyli zgodnie z obowiązującymi przepisami - całkowitą niezdolność do pracy. W kwestionowanej przez ZUS opinii WOMP podkreślono, że wnioskodawczyni podjęła już próbę pracy w barze pod nadzorem trenera, czyli w warunkach chronionych zatrudnienia i nie do końca sprawdziła się w tej pracy, co pozwoliło wysnuć wniosek, że wnioskodawczyni nie jest w pełni zdolna do wykonywania pracy nawet w zakładzie pracy chronionej - może tam wykonywać jedynie bardzo proste czynności, które byłaby w stanie wykonywać samodzielnie. Wbrew twierdzeniu ZUS, wyniki badań specjalistycznych oraz przedstawiona dokumentacja medyczna nie wskazuje, aby charakter zaburzeń psychiatryczno-psychologicznych, stwierdzanych u wnioskodawczyni wykazywał tendencję do poprawy - przeciwnie - stan ten się pogarsza. Rozpoznane u wnioskodawczyni schorzenie w postaci upośledzenia umysłowego nie jest nowo rozpoznanym schorzeniem, lecz istnieje od dzieciństwa, a jak podkreśliła w opinii uzupełniającej psycholog WOMP, wyniki badań specjalistycznych przeprowadzonych w 2009 r. i w 2013 r. już wskazywały na obecność u wnioskodawczyni upośledzenia umysłowego stopnia umiarkowanego, błędnie sklasyfikowanego jako upośledzenie lekkie.

W opinii uzupełniającej wskazano, że specjalista psychiatra WOMP rozpoznając upośledzenie umysłowe na pograniczu upośledzenia lekkiego i umiarkowanego oparł się na podstawie osobistego badania wnioskodawczyni, wywiadu zebranego od jej matki, a także po przeanalizowaniu dokumentacji z której wynika, że była wielokrotnie poddawana standaryzowanym badaniom testowym, na których podstawie rozpoznawano u niej upośledzenie umysłowe lekkie (dolna norma II = 54, IQ Wechslera dla upośledzenia umysłowego lekkiego wynosi 66-55, jest to poziom intelektualny charakterystyczny dla 10-12 r.ż.), oraz upośledzenie umysłowe umiarkowane (II = 53, IQ Wechslera dla upośledzenia umysłowego lekkiego wynosi 54-35, jest to poziom intelektualny charakterystyczny dla 6-9 r.ż.). Wykonane w WOMP badania Testem Couvego, A VLT, Ravena ujawniły aktualne funkcjonowanie ubezpieczonej na poziomie upośledzenia umysłowego w stopniu umiarkowanym. Psycholog kliniczny wskazał z kolei, że mianem osoby upośledzonej umysłowo określa się osobę, która wykazuje deficyty intelektualne oraz deficyty w zakresie rozwoju i przystosowania psychospołecznego (będące najczęściej wtórnymi do ograniczonych możliwości intelektualnych), występujące od wczesnego dzieciństwa. W świetle dostępnych w aktach sprawy badań psychologicznych oraz wniosków z opinii psychologicznych wnioskodawczynię należy zaliczyć do osób o upośledzeniu umysłowym umiarkowanym, albowiem zgodnie z obowiązującą klasyfikacją (przy posługiwaniu się Testem inteligencji Wechslera) - osoby, które uzyskały u badaniu ilorazu inteligencji wyniki w granicach 40-54 zaliczamy do osób upośledzonych w stopniu umiarkowanym. Tak więc badania przeprowadzone w 2009 r. i 2013 r. (na które m.in. powołuje się pozwany), a stwierdzające, że opiniowana uzyskała JJ=54 - jednoznacznie wskazują, że jej zdolności intelektualne kształtują się w obszarze upośledzenia stopnia umiarkowanego, a nie stopnia lekkiego. Opiniowana badana była w 2006 r. W orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego z (...) nr 1 w G. z dnia 10 maja 2006 r. stwierdzono upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, natomiast w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego z (...) w S. z dnia 22 kwietnia 2009 r. występuje już „upośledzenie w stopniu umiarkowanym”. W opinii psychologicznej z dnia 19 listopada 2012 r. stwierdza się: JJ pełne = 54 rozwój umysłowy na poziomie upośledzenia w stopniu umiarkowanym. Kolejne badanie z 2013 r. także wskazuje na iloraz 54, czyli upośledzenie umiarkowane, a nie jak zostało błędnie zaklasyfikowane - upośledzenie stopnia lekkiego.

Ponadto wbrew twierdzeniom organu rentowego rozpoznane u wnioskodawczynie schorzenie w postaci upośledzenia umysłowego nie jest nowo rozpoznanym schorzeniem, lecz istnieje od dzieciństwa i sukcesywnie się ono pogłębia i miało to miejsce przed wydaniem zaskarżonej decyzji.

Organ rentowy nie podzielił stanowiska WOMP wyrażonego w opinii uzupełniającej w zakresie rozpoznania przez psychologa i psychiatrę stopnia upośledzenia wnioskodawczynie i wniosków opinii, podnosząc, że brak jest podstaw do stwierdzenia u wnioskodawczynie całkowitej niezdolności do pracy.

Sąd Odwoławczy nie widzi podstaw, aby kwestionować opinię sądową (podstawową i uzupełniającą) wydaną przez WOMP w G.. Opinia została opracowana kolegalnie przez specjalistów z zakresu psychiatrii, psychologii i medycyny pracy, po przeprowadzaniu badań podmiotowo-przedmiotowych ubezpieczonej oraz wywiadu od rodziców i całościowo, analizie dokumentacji medycznej zgromadzonej w aktach rentowych i aktach sądowych i kompleksowo odnosi się do dwóch aspektów niezdolności do pracy, tj. ekonomicznego oraz biologicznego. Zeznania świadków W. P. i K. T. poddane zostały analizie przy opinii wydanej w postępowaniu apelacyjnym. Opinia w postępowaniu apelacyjnym została sporządzona przez podmiot, który specjalizuje się w sprawach orzecznictwa w zakresie chorób zawodowych, oceny narażenia zawodowego pracowników, jak również prowadzeniu badań i konsultacji w tym względzie. Z tego tytułu podmiot ten dysponuje metodologią oraz możliwością przeprowadzania badań specjalistycznych, które zostały także wykorzystane przy rozpoznaniu i ocenie istnienia niezdolności do pracy u wnioskodawczynie.

Nadto należało podkreślić, opinia WOMP została wydana przy użyciu właściwego dla postawienia diagnozy instrumentarium badawczego, badań przedmiotowych, analizy dokumentacji medycznych. Powyższa opinia została bardzo starannie i szczegółowo opracowana. W ocenie Sądu Apelacyjnego, podniesione do opinii WOMP zarzuty, nie mogą skutecznie podważyć dokonanej zarówno przez biegłą psycholog B. Ł., jak i WOMP oceny zdolności ubezpieczonej do pracy na otwartym rynku. Przy ocenie niezdolności do pracy Sąd drugiej instancji miał na uwadze również orzeczenie Powiatowego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności w K. z dnia 7 września 2013 r. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2011 r., I UK 96/11, LEX nr 1102261 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2009 r., I UK 233/08, LEX nr 736713).

W tej sytuacji Sąd Apelacyjny ustalił, że ubezpieczona jest trwale całkowicie niezdolna do pracy, a niezdolność powstała przed 18 rokiem życia. Spełnia zatem przesłanki do nabycia prawa do renty socjalnej z art. 4 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej w związku z art. 12 ust. 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W zakresie stałości przyznania prawa do renty socjalnej wskazać należy, że zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o rencie socjalnej osobie, która spełnia warunki określone w ust. 1, przysługuje: (1) renta socjalna stała - jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest trwała;

(2) renta socjalna okresowa - jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest okresowa. Artykuł 13 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, że niezdolność do pracy orzeka się na okres nie dłuższy niż 5 lat, z zastrzeżeniem ust. 3 - niezdolność do pracy orzeka się na okres dłuższy niż 5 lat, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 września 2011 r., II UK 32/11, OSNP 2012 nr 19-20, poz. 249 wskazał, że przepis art. 13 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 4 ust. 2 ustawy o rencie socjalnej, w odniesieniu do osób ubiegających się o rentę socjalną obejmuje orzeczenie o trwałej niezdolności do pracy.

O trwałości całkowitej niezdolności do pracy ubezpieczonej świadczy dotychczasowy przebieg jej schorzenia, które występuje od dzieciństwa, fakt pogarszania się stanu zdrowia i brak rokowań odzyskania zdolności do pracy.

Argumenty pozamedyczne (sytuacja majątkowa, kwestie związane ze znalezieniem pracy na otwartym rynku pracy oraz opiekunami wnioskodawczynie) nie były brane pod uwagę w sprawie o świadczenie rentowe, ponieważ w prawie ubezpieczeń społecznych nie stosuje się zasad współżycia społecznego. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych art. 5 k.c. nie

ma zastosowania, zaś materialnoprawną podstawą świadczeń emerytalno-rentowych mogą być tylko przepisy prawa, a nie zasady współżycia społecznego (por. wyrok Sądu Najwyższego wyrok z dnia: 19 czerwca 1986 r., II URN 96/86, Służba Pracownicza 1987, nr 3; 29 października 1997 r., II UKN 311/97, OSNP 1998, nr 15, poz. 465; 26 maja 1999 r., II UKN 669/98, OSNP 2000, nr 15, poz. 597 - notka; 12 stycznia 2000 r., II UKN 293/99, OSNP 2001, nr 9, poz. 321 - notka; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1999 r., II UKN 670/98, niepub).

W tym stanie rzeczy, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. k.p.c. Sąd Apelacyjny w punkcie pierwszym zmienił zaskarżony wyrok i przyznał ubezpieczonej prawo do renty socjalnej od dnia 1 listopada 2012 r. (tj. od daty złożenia wniosku zgodnie z art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 15 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej) na stałe.

W punkcie drugim sentencji Sąd Odwoławczy nie stwierdził odpowiedzialności pozwanego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

Zgodnie z brzmieniem art. 118 ust. 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 15 ust. 1 ustawy o rencie socjalnej w razie ustalenia prawa do świadczenia lub jego wysokości orzeczeniem organu odwoławczego za dzień wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji uważa się również dzień wpływu prawomocnego orzeczenia organu odwoławczego, jeżeli organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji. Organ odwoławczy, wydając orzeczenie, stwierdza odpowiedzialność organu rentowego. Przez wyjaśnienie „ostatniej niezbędnej okoliczności” trzeba rozumieć wyjaśnienie ostatniej okoliczności koniecznej do ustalenia samego istnienia prawa wnioskodawcy do świadczenia. Wydanie przez organ rentowy niezgodnej z prawem decyzji odmawiającej wypłaty świadczenia w sytuacji, gdy było możliwe wydanie decyzji zgodnej z prawem, w szczególności, gdy ubezpieczony wykazał wszystkie przesłanki świadczenia oznacza, że opóźnienie w spełnieniu świadczenia jest następstwem okoliczności, za które organ rentowy ponosi odpowiedzialność, choćby nie można było mu zarzucić niestaranności w wykładni i zastosowaniu prawa (por. wyrok Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2005 r., I UK 159/04, OSNP nr 19/2005, poz. 308).

Wydanie jednak błędnej decyzji w sytuacji, gdy organ rentowy nie dysponował wystarczającym materiałem dowodowym pozwalającym na ustalenie prawa wnioskodawcy do żadanego świadczenia, nie skutkuje obciążeniem organu odpowiedzialnością z tego tytułu.

Skoro w niniejszej sprawie dopiero na podstawie przeprowadzonego postępowania dowodowego przed Sądem pierwszej i drugiej instancji można było poczynić ustalenia w zakresie całkowitej niezdolności wnioskodawczyni do pracy, nie można było stwierdzić odpowiedzialności organu rentowego za nieustalenie ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji.

O zwrocie kosztów procesu za II instancję orzeczono stosownie do treści art. 98 § 1 k.p.c. i 108 § 1 k.p.c.

SSA Małgorzata Gerszewska SSA Aleksandra Urban SSA Iwona Krzeczowska-Lasoń